

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra soukromoprávních disciplín

**Odras římského práva v
občanském zákoníku
(zák. č. 89/2012 Sb.)**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Reflection of Roman law in the Civil Code
(Act no. 89/2012 Coll.)

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

prof. JUDr. Michal Skřejpek DrSc.

AUTOR PRÁCE

Richard Novák

PRAHA 2023

Prohlašuji, že předloženou bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 11. srpna 2023

autor bakalářské práce

Na tomto místě bych rád vyjádřil poděkování vedoucímu své bakalářské práce, panu prof. JUDr. Michalovi Skřejpkovi DrSc., za jeho cenné rady, trpělivost a čas, který mi věnoval při vedení mé bakalářské práce.

ANOTACE

Předkládaná bakalářská práce se zaměřuje na vliv římského práva ve vybraných oblastech soukromého práva, s akcentem na úpravu věcných práv. Pro lepší orientaci v textu je práce členěna do čtyřech samostatných kapitol. V úvodu práce je stanoven její cíl, a sice poukázat na odkaz římského práva v občanském zákoníku. Druhá kapitola se věnuje vymezení pojmu římského práva a jeho základnímu dělení. Následuje třetí část, která je věnována oblasti věcných práv. V jednotlivých subkapitolách pak text přibližuje čtenáři vliv římského práva v rámci jednotlivých kategoriích věcných práv, tj. vlastnictví, držba a věcná práva k věci cizí. Předposlední kapitola bakalářské práce je věnována závazkovému právu a členěním jednotlivých obligací. Poslední kapitola se zabývá odkazem římského práva v některých dalších oblastech soukromého práva - v oblasti práva dědického a rodinného.

KLÍČOVÁ SLOVA

Římské právo, soukromé právo, občanský zákoník, vlastnictví, obligace, recepce římského práva

ANNOTATIONS

The present bachelor thesis focuses on the influence of Roman law in selected areas of private law, with an emphasis on the regulation of rights in rem. For better orientation in the text, the thesis is divided into four separate chapters. In the introductory part, the aim of the thesis is set out, namely to highlight the legacy of Roman law in the Civil Code. The second chapter is devoted to the definition of the concept of Roman law and its basic division. This is followed by the third section, which is devoted to the area of rights in rem. In the individual subchapters, the text then introduces the reader to the influence of Roman law within the framework of the individual categories of property rights, i.e. ownership, possession and rights in rem. The penultimate chapter of the bachelor thesis is devoted to the law of obligations and the subdivisions of

individual bonds. The last chapter deals with the legacy of Roman law in some other areas of private law - in the area of inheritance and family law.

KEYWORDS

Roman law, private law system, civil code, property, obligations, reception of Roman law

Obsah

1	Úvod	7
2	Pojem římského práva	8
2.1	Právo veřejné a právo soukromé.....	8
2.2	Právo objektivní a právo subjektivní	9
2.3	System soukromého práva římského	9
3	Věcná práva	10
3.1	Věc v právním slova smyslu.....	10
3.2	Dělení věcí	14
3.3	Vlastnictví.....	19
3.3.1	Druhy vlastnictví.....	20
3.3.2	Způsoby nabývání vlastnického práva	20
3.3.3	Úprava vlastnictví v českém právním řádu	21
3.4	Držba.....	25
3.5	Věcná práva k věci cizí.....	27
3.5.1	Služebnosti	28
3.5.2	Zástavní právo	33
3.5.3	Zadržovací právo	34
4	Závazkové právo	36
4.1	Druhy obligací	37
5	Recepce římského práva v dalších oblastech soukromého práva	39
5.1	Dědické právo	39
5.2	Rodinné právo	42
5.3	Právo manželské.....	42
5.4	Vztahy mezi rodiči a dětmi	45
6	Závěr	47
7	Seznam použitých zkratk	48
8	Seznam pramenů a odborné literatury	49
8.1	Monografie	49
8.2	Internetové zdroje.....	52
8.3	Použité právní předpisy.....	52

1 Úvod

Není pochyb o tom, že s přijetím zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, došlo k významné rekodifikaci soukromého práva. Základ soukromého práva je ve většině států řadících se právní kulturou k tradici vytvořené na půdě kontinentální Evropy upraven v civilních kodexech.

Římské právo můžeme považovat za jakýsi základní stavební kámen kontinentální tradice právní kultury. Konkrétně pak jeho klasické období, které se stalo modelem pro formování moderního soukromého evropského práva. Odkaz římského práva v současných evropských kodexech civilního práva je nezpochybnitelný zejména v obloastech úpravy věcných práv, či v úpravě závazků. Právě zejména těmto tématům věnuji zvýšenou pozornost i já ve své bakalářské práci. Vliv římského práva nalezneme však i dalších oblastech soukromého práva, např. v právu dědickém či rodinném, kterým se budu taktéž okrajově věnovat.

Jak uvádí prof. Skřejpek a kolektiv autorů „římské právo není ryze historickým oborem zabývající se nejvíce otroky nebo zvláštním postavením otce římské rodiny“.¹ Naše pozornost se zaměří na ústřední téma odrazu římského práva v současném občanském zákoníku. Účelem práce není poskytnout ucelený a komplexní výklad celého občanského zákoníku. Smyslem textu nebude ani upozornit na změny, které nastaly s jeho přijetím. Cílem práce bude poukázat na odkaz římského práva v současném občanském zákoníku, který převzal daleko více institutů z římského práva než jeho předchůdci z let 1950 a 1964.

Bakalářská práce je vypracována pohledem *de lege lata* za použití odborné literatury a zdrojů. Práce je vypracována kompilativní metodou. V první řadě se pokusím čtenáři nastínit danou úpravu z hlediska římskoprávního, následně poukáži na odkaz v občanském zákoníku.

¹ SKŘEJPEK, M., BĚLOVSKÝ, P. ŠEJDL. J., FALADA, D: Římské právo v občanském zákoníku. Komentář a prameny. Věcná práva. Praha: Auditorium. 2017. str. 9.

2 Pojem římského práva

Jako římské právo označujeme systém norem, který vznikl na území starověkého městského státu Řím a postupem času se rozšířil na území celé Římské říše (*Imperium Romanum*). Vzhledem k rozsahu Římského impéria "římské právo jako právo tohoto vyznamného státního útvaru tak mělo možnost kontinuálního vývoje bez větších zvrátů".² Nejvýznamnějšími původními prameny římského práva byly zvyklosti, právní obyčej, zákony panovníků a právní věda.

Římské právo, zejména soukromé, bylo zdrojem inspirace k rozvoji právního myšlení a formování moderního kontinentálního práva. Postupem času se římské právo stalo zdrojem prakticky všech významných kodexů soukromého práva a jeho zásady byly promítnuty např. do francouzského Code Civil, rakouského ABGB nebo německého BGB. „Prostřednictvím velkých kodifikací 19. století ovlivnilo římské právo také soukromé právo mimo Evropu (Afrika, Japonsko, Jižní Amerika).“³

V našich moderních dějinách taktéž hojně docházelo k recepci římského práva do soukromoprávních zákoníků. "V Právu je pojem recepce používán nejčastěji pro označení převzetí cizích systémů zákonů, nebo institucí."⁴

2.1 Právo veřejné a právo soukromé

Římané dělili právo na právo veřejné (*ius publicum*) a právo soukromé (*ius privatum*). "Hranice mezi právem veřejným a soukromým nebyla nikdy absolutní."⁵ Zatímco ve sféře práva veřejného převládaly normy kogentní, pro oblast soukromého práva byly typické dispozitivní normy s možností odchylky od dané

² FRÝDEK, M., HORÁKOVÁ, M., OBROVSKÁ, L., SALÁK, P., VESELÁ, R.: Římské právo pro bakaláře, Brno: Masarykova univerzita. 2014. ISBN 978-80-210-5002-0, str. 10

³ SKŘEJPEK, Michal: Římské soukromé právo. Systém a instituce 2. upravené vydání, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o. 2016. ISBN 978-80-7380-566-1

⁴ Židlická, Michaela. Římské právo a jeho vliv na formování kontinentálního právního systému. Brno: Masarykova univerzita, 1993, ISBN 8021008113, str. 4

⁵ BALÍK, S. BALÍK ml., S.: Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí 3. rozšířené vydání, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-256-1, str. 63

úpravy. “Při střetu práva veřejného se soukromým převažuje právo veřejné, to znamená, že zájem celé společnosti převažuje nad zájmem jednotlivce.”⁶ Toto dělení převládá dodnes.

2.2 Právo objektivní a právo subjektivní

Objektivní právo můžeme chápat jako soubor určitých právních norem, které mají za cíl upravit život ve společnosti. Z těchto norem pak plynou jejich nositelům závazky k určitému chování. Objektivní právo dělili Římané dále na *fas*, čili právo vytvářené bohy, a *ius*, tedy právní normy vytvářené lidmi.

Subjektivní právo na opačné straně přiznává jeho nositeli právo či oprávnění. Subjektivní právo vyvstává z práva objektivního.

2.3 Systém soukromého práva římského

1. Právo vztahující se k osobám – předmětem jsou subjekty práva (*personae*), vznik změna a zánik právního postavení (*status et capitis deminutio*)
2. Rodinné právo – předmětem je římská rodina (*familia*). Manželství (*matrimonium*), vztahy mezi dětmi a rodiči (*patria potestas*), soukromý kult (*sacra private*), vztahy související s rodinou (*tutela, cura, peculium*).
3. Věcné právo – předmětem jsou věci v právním smyslu (*res*)
4. Závazkové právo – předmětem jsou vztahy mezi individuálně určenými osobami (věřitel a dlužník).
5. Dědické právo – je část práva, které upravuje přechod práv a povinností zůstavitele na dědice.
6. Procesní právo – žalobní systém (*action*) a postup ochrany práv a právem chráněných zájmů (*praetor, iudex privatus*).⁷

⁶ BALÍK, S. BALÍK ml., S.: Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí 3. rozšířené vydání, Plzeň: Vyadavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80-7380-256-1, str. 64

⁷ FRÝDEK, M., HORÁKOVÁ, M., OBROVSKÁ, L., SALÁK, P., VESELÁ, R.: Římské právo pro bakaláře, Brno: Masarykova univerzita. 2014. ISBN 978-80-210-5002-0, str. 25

3 Věcná práva

Římané považovali za věcná práva takové vztahy k věcem, kdy existuje povinnost ostatních subjektů nezasahovat do výkonu práv. Definici věcných práv jako takovou však nevytvořili. Pojem věcných práv se objevuje až stovky let po zániku Západořímské říše, a to na základě vědeckého zpracování římskoprávních pramenů. Jak již bylo zmíněno v úvodu, věcná práva se vyvíjela v oblasti procesního práva.

Věcná žaloba představovala tu, kterou byl vznesen nárok, že buď nějaká hmotná věc je naše, anebo že nám přísluší nějaké právo, například právo užívací. Římští právníci překrývali věcná práva s vlastnictvím. Vlastnictví se odvozovalo od moci, nikoliv od práva. V římském právu se tedy jedná spíše o vlastnické právo než o právo věcné. Dříve se šlo uvedenou žalobou domáhat nejen vydání věci, ale i osoby - manželky.

Vnímání věcných práv prizmatem procesního práva je nutno mít na vědomí i v obsahu vlastnictví.

Mezi druhy věcných práv řadíme vlastnictví (*dominium*), držba (*possessio*) a věcná práva k věci cizí (*iura in re alinea*).

3.1 Věc v právním slova smyslu

Z pohledu římského práva věc není pouhým hmotným předmětem, ale jedná se rovněž o právní vztahy a práva, která jsou s věcí spojena. Nejedná se o vymezení věci jako takové, ale pouze pro potřeby jejího převodu, kdy práva s věcí spojená sdílí její osud. Zde je jednoznačně patrné vodítko současného pojetí věcných práv. Římské právo rozlišovalo věci, které mohly být předmětem právního jednání mezi soukromníky a které byly z této možnosti vyloučeny. Podstatou věcných práv bylo jejich absolutní působení vůči všem (*erga omnes*) myslitelným lidským jedincům, nikoli pouze vůči obligačně zavázaným. Jejich společným

prvkem je všeobecná povinnost uložená ostatním subjektům výkon vlastnického práva nikterak narušit.

Nepřímým předmětem soukromoprávních vztahů jsou především věci. Jsou pojmem zcela stěžejním. Je třeba dodat, že současná úprava věcí je silně inspirována úpravou v ABGB – *“Všechno, co od osoby je rozdílné a slouží k potřebě lidí, sluje věc v právním smyslu”*⁸.

Ustanovení § 489 OZ používá tzv. široké pojetí věci. *„Věc v právním smyslu je vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí“*. Věc je tedy postavena na skutečnosti, že musí sloužit potřebě lidí (tedy býti užitečná) a současně musí být odlišná od osoby. Existují však i případy, kdy za věci jsou považovány i předměty, které užitečné nikterak nejsou, stanoví-li tak zvláštní zákon. Takovým příkladem může být ustanovení §4 odst. 1 zákona č. 541/2020 Sb., zákona o odpadech, který řadí do kategorie věcí movitých odpad. Věc je tedy postavena na třech základních znacích:

- 1) rozdílnost od osoby
- 2) schopnost sloužit potřebám lidí
- 3) ovladatelnost.

Užitečností pak rozumíme způsobnost přinášet subjektům práva hospodářský užitek. Ovladatelnost je objektivní schopnost určité objektivní reality být podrobena vůli osoby. Tyto tři znaky musí být splněny současně.

Když nahlédneme do důvodové zprávy k občanskému zákoníku zjišťujeme, že užitečnost není vlastností věcí, ale že o tom, co je užitečné rozhoduje lidská vůle, poznání a schopnosti člověka. Zda věcí něco je nebo není, by potom ale nezáviselo nejen na stupni lidského poznání a dosažených schopnostech, ale také na projevech vůle subjektů právních vztahů.

Občanský zákoník zcela změnil chápání pojmu věci v právním smyslu. Opustilo se doktrinální chápání věci v právním smyslu jako hmotného předmětu,

⁸ ABGB ustanovení §285

který má hmotnou substanci, tj. na který si můžeme sáhnout. Musí se však jednat o „existující předmět vnějšího světa, který je způsobilý přinášet člověku nějaký užitek a je objektivně člověkem ovladatelný“.⁹ Ustanovení o věcech hmotných se přiměřeně použijí na přírodní síly, s nimiž se obchoduje, např. elektřina v příslušném vedení.

Pojetí věci v právním smyslu a způsobilého předmětu vlastnictví plně konvertuje s článkem 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (*„Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Dědění se zaručuje.“*) a odpovídá i pojetí mezinárodních smluv na ochranu vlastnictví a řadě nadnárodních úprav, které např. i pohledávky chápou jako věci ve smyslu práva.

Občanský zákoník vymezuje věc v právním smyslu pozitivně. Definice však ve světle juristického smyslu není definicí reálnou a nevypovídá nic o reálném světě. Užitečností se rozumí jen faktické přinášení užitku jednotlivým předmětem konkrétnímu vlastníkov, ale objektivní způsobilost přinášet především hospodářský užitek. „Užitečné je vše, co je prospěšné pro život člověka, a má tedy i hodnotu.“¹⁰ Užitečnost není vnitřní vlastností věci. O tom, co je užitečné, a co tedy je vzhledem k tomu věcí, rozhoduje lidská vůle a poznání i schopnosti člověka.

Věc jako předmět soukromoprávních vztahů je tedy vymezena tím, že musí sloužit potřebě lidí, tj. být užitečná, a současně musí být odlišná od osoby. Určité předměty jsou navíc z kategorií věcí vyňaty např. z etických důvodů. Za pozornost zde stojí ustanovení §493 OZ, podle kterého *„lidské tělo ani jeho části, třebaže byly těla odděleny, nejsou věcí“*. Stejně platí také o lidských ostatcích. Z Rozsudku Nejvyššího soudu je zřejmé, že „nakládání s lidskými ostatky nemůže být předmětem závazkového vztahu. Lidské tělo ani jako mrtvola není věcí, pokud

⁹ BEZOUŠKA, P., PIECHOWICZOVÁ, L.: Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny. Praha: Anag. 2013. str. 64.

¹⁰ HORÁLEK, V., SCHELLE, K., TAUCHEN, J *Encyklopedie pojmů nového soukromého práva*. 2. vydání. Praha: Linde. 2014, str. 405-406.

v něm sluší spatřovati tělo určité zemřelé osoby (potud je dáno i dědicům osobnostní právo). Jakmile tomu tak není (například mrtvoly z dávných dob jako mumie nebo prehistorické nálezy).“¹¹

Judikatura se vyjadřuje také k živým zvířatům: „*Přečin poškození cizí věci podle §228 odst. 1 TZ lze spáchat i na živém zvířeti. Při výkladu znaku „cizí věc“ se použije § 134 TZ, podle něhož se ustanovení o věcech vztahují i na živá zvířata. Ustanovení § 494 OZ se zde neuplatní, neboť § 134 TZ s ním není v kolizi, poněvadž neztotožňuje věc v právním smyslu a živé zvíře, ale pouze stanoví, že příslušná ustanovení TZ je nutno vztáhnout i na živá zvířata.*“¹²

Věcmi tedy nejsou dle ustanovení §494 OZ živá zvířata. Zmíněné ustanovení hledí na zvíře jako na smysly nadaného živého tvora. Na zvíře se použijí ustanovení o movitých věcech jen v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze. Uhynulá zvířata však věcmi jsou. Věcmi jsou i oddělené části těl zvířat např. vlna, nebo kožešina.

Jak je na první pohled zřejmé, jedná se o velmi široké pojetí věci. Řada zahraničních úprav je založena na tripartici věcí, práv a majetkových hodnot, doplněnou navíc o kategorii bytů a nebytových prostorů. Současný občanský zákoník vychází ze základního pojetí, že ustanovení o věcných právech dopadá na hmotné i nehmotné věci. Patří sem tedy i právo průmyslového a duševního vlastnictví, patenty či obligační práva. Věcně právní ustanovení se nepoužije na subjektivní práva ani v případech, kdy ze zvláštních ustanovení plyne něco jiného.¹³

Prof. Eliáš zmiňuje, že „věcmi v právním smyslu jsou takové součásti objektivní reality, které jsou rozdílné (odlišné) od osoby. Lze tedy říct, že všechno, co není osobou v právním smyslu (...), je věcí v právním smyslu.“¹⁴

¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2773/2004.

¹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 9. 2015, sp. zn. 6 Tdo 1014/2015.

¹³ ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář*. Svazek I. Praha: Linde Praha. 2008. str. 7-8.

¹⁴ Tamtéž.

Věcná práva upravuje třetí část, hlava druhá občanského zákoníku (§ 979 až § 1399). Věcná práva jsou prvkem systému občanského práva, sama však tvoří v jeho rámci subsystém, jehož prvky jsou na straně jedné právo vlastnické, jeho modifikace, a na druhé straně již zmíněné věcná práva k věci cizí. Pro obě skupiny je společné, že jsou právy majetkovými a že působí absolutně, tj. vůči všem.

3.2 Dělení věcí

Rozlišování věcí hmotných a nehmotných patří mezi zcela zásadní dělení věcí. Vymezení hmotných věcí v občanském zákoníku a římských textech není zcela identické.

Občanský zákoník vidí podstatu v tom, že se jedná o ovladatelnou část vnějšího světa, která má povahu samostatného předmětu. Římské právo oproti tomu vychází z jiného pojetí a jako hlavní a jediný znak zná to, že těchto věcí je možné fyzicky se dotknout, např. otrok, zlato, oděv. Za nehmotné věci považovalo římské právo výlučně práva. Nikoliv však všechna, což rovněž nalézáme v občanském zákoníku, ale pouze ta, která mohou být předmětem právních jednání a jejich prostřednictvím lze nabýt hmotný užitek. Za nehmotné právo římskoprávní nauka nepovažovala práva z oblasti rodinného práva, manželského práva, politická práva apod. Mezi nehmotné řadíme dále služebnosti, právo nabýt pozůstalost.

Ustanovení §496 odst. 1 OZ uvádí, že „*hmotná věc je ovladatelná část vnějšího světa, která má povahu samostatného předmětu*“. Ustanovení §496 odst. 2 OZ pak „*nehmotnými věcmi jsou práva, jejichž povaha to připouští, a jiné věci bez hmotné podstaty*“. Je tedy zřejmé, že občanský zákoník obnovil dělení věcí na hmotné a nehmotné.

Hmotná věc je definována tím, že má povahu samostatně ovladatelného předmětu. V případě nehmotných věcí jde toliko o práva. Nemovité věci jsou dle OZ jednak pozemky a dále též podzemní stavby se samostatným účelovým určením. Jedná se o metro, nebo dopravní tunely. Nemovitostmi jsou však i věcná práva k pozemkům a práva, jež za ně prohlásí zákon. Ostatní věci, které nenaplnují definiční znaky nemovitosti, jsou věci movité.

Pro praxi je zcela nejdůležitější dělení věci na věci nemovité a movité. Ustanovení §498 OZ definuje věci nemovité a movité. Zde je třeba upozornit na skutečnost, že OZ implementoval starou římskou zásadu *superficies solo cedit*, čili povrch ustupuje půdě. Rozdílné pojetí lze však spatřovat ve dvou okolnostech. Za nemovitosti považuje současná úprava také věcná práva, která se váží k pozemku. Římské právo toto považovalo za zcela zvláštní kategorii, a proto ji také nezařazovalo do žádné z dalších kategorií dělení věcí. Římské právo z tohoto principu neznalo výjimky, kdežto OZ připouští výjimku umožněnou jiným zákonem. Negativní vymezení movitých věcí je zde stejné.

Ustanovení §499 OZ definuje zastupitelnou věc. Jedná se o „*movitou věc, která může být nahrazena jinou téhož druhu, je zastupitelná, ostatní věci jsou nezastupitelné. V pochybnostech se případ posuzuje dle zvyklostí*“. Toto dělení vychází z odkazu římskoprávní tradice. Římské právo vymezovalo tyto věci za předpokladu, že se stanou předmětem právního jednání a mohou být váženy, či měřeny, jedná se tedy o věci genericky určené. V případě zápůjčky docházelo vždy k převodu vlastnického práva k nim a vracelo se stejné množství stejného druhu zapůjčené věci. Občanský zákoník tedy konstatuje, že věci nezastupitelné jsou ty, které nejdou nahradit věcí téhož druhu. Mezi příklady zastupitelných věcí patří např. potraviny, stroje, nástroje, peníze apod.

Ustanovení §500 OZ definuje zužitelnou věc jakožto „*movitou věc, jejíž použití spočívá v jejím spotřebování, zpracování nebo zcizení, je zužitelná; zužitelné jsou i ty movité věci, které náleží ke skladu nebo k jinému souboru, pokud jejich běžné užití spočívá v tom, že jsou prodávány jednotlivě. Ostatní věci jsou nezužitelné*“. Věci, jejichž běžné použití spočívá v jejich spotřebování, nebo zpracování či zcizení je označeno občanským zákoníkem jako věc zužitelná. Z uvedeného vyplývá, že nemovité věci jsou vždy věcmi nezužitelnými.

V případě zužitelné věci nelze hovořit o recepci římského práva, neboť tato podoba je pouze zdánlivá. Římské právo vycházelo, až na jednu zdánlivou výjimku, z hlediska fyzického spotřebování takových věcí. Proto mezi ně řadilo

pouze ty, které jsou v důsledku jejich běžného užívání spotřebovány a ničí se jejich podstata, například potraviny. Římské právo tedy vychází z tzv. zužitelnosti fyzické, pro občanský zákoník je typická zužitelnost kombinovaná, tedy fyzická a právní. Za nezužitelné věci pak římské právo považovalo takové věci, které opakovaným užíváním, a to způsobem, který je běžný, neničí a zachovávají si svou podstatu, pouze se zmenšuje jejich hodnota. „Justiánské právo zavedlo mezní kategorii, a to věci opotřebitelné, tj. takové, které v důsledku svého užívání ztrácí relativně svou hodnotu.“¹⁵

Souhrn věcí, s nimiž je třeba nakládat společně se tradičně označuje jako věc hromadná. Úpravu hromadné věci nalezneme v ustanovení §501 OZ, a sice „soubor jednotlivých věcí náležících téže osobě, považovány za jeden předmět a jako takové nesoucí společné označení, pokládá se za celek a tvoří hromadnou věc“. Hromadnou věcí je například obchodní závod, vodovod atd.¹⁶ Věc hromadnou je nutno chápat jako soubor jiných samostatných věcí, jejich spojení a vnitřní vazby sledují společný účel, takže tvoří hospodářský celek a v právním styku tvoří jediný předmět občanskoprávních vztahů, neboť je s nimi nakládáno jako s jediným celkem.¹⁷

Římské právo se zde opětovně promítá, avšak srovnávat toto vymezení nemůžeme. Římské právo dělilo věci na jednoduché (*res non compositae*) a věci složené (*res compositae*). Věci složené mohly mít různou povahu. Jedná se o soubory věcí povahou heterogenní, kdy o jejich hodnotě rozhoduje právo nebo vůle jednajícího. Druhou variantu představovaly *universitas facti*, která může mít dvě podoby. *Universitas rerum cohaerentium* jsou věci složené. Jedná se o mechanicky spojené věci, které ve svém celku tvoří věc novou, jejíž části lze od sebe bez poškození oddělit. *Universitas rerum distantium* je pak věc hromadná, kterou tvoří samostatné věci stejné povahy, které lze využít ke stejnému účelu (stádo, umělecká sbírka). V případě sporu se v římském právu muselo prokazovat

¹⁵ SKŘEJPEK, M., BĚLOVSKÝ, P. ŠEJDL. J., FALADA, D: Římské právo v občanském zákoníku. Komentář a prameny. Věcná práva. Praha: Auditorium. 2017. str. 41

¹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2009, sp. Zn. 22 Cdo 944/2007

¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2017, sp. Zn. 32 Cdo 669/2015

vlastnictví alespoň k polovině věci. Římské právo tedy považovalo hromadnou věc, stejně jako věc složenou, pouze za jednu z variant souboru věcí.

Ustanovení §505 OZ zakotvuje součást věci a příslušenství věci, jakožto „vše, co k ní podle její povahy náleží a co nemůže být od věci odděleno, aniž se tím věc znehodnotí“. Smyslem tohoto institutu je usnadnění právního styku, umožněné tím, že součást věci nemá svůj vlastní osud, ale vždy sdílí právní osud té věci, jíž součástí je. Součástí věci je tedy vše, co k ní dle její povahy náleží a co nemůže být od věci odděleno, aniž by se znehodnotila. Součást věci nemůže být nikdy předmětem právního jednání.

Důsledně z pojetí římského práva vychází ustanovení §510 OZ „Příslušenství věci je vedlejší věc vlastníka věci hlavní, je-li účelem vedlejší věci, aby se jí trvale užívalo společně s hlavní věcí v rámci jejich hospodářského určení. Byla-li vedlejší věc od hlavní věci přechodně odloučena, nepřestává být příslušenstvím“, a to ve všech ohledech. Římské právo systematicky nerozlišuje mezi součástí věci a příslušenstvím – oba pojmy jsou označovány jako *pars rei*, a to ve smyslu faktickém, tak i právním. Vymezení příslušenství je vedlejší věci trvale určenou k užívání spolu s věcí hlavní z hlediska jejího hospodářského určení, je možné doplnit tak, že římské právo jako další znak pertinence znalo také zkrášlení věci hlavní. „Příslušenství jsou svou povahou podřízeny věci hlavní a určeny k jejímu užívání, zvýhodnění, zkrášlení. Jsou samostatnými věcmi, avšak za běžných okolností sdílejí při právních jednáních osud věci hlavní.“¹⁸ Velký význam v římském právu mělo příslušenství budovy, příslušenství hospody, či příslušenství lodě.

Součást věci římské právo označovalo jako *pars* nebo *portio*. Jedná se pouze o zdánlivě samostatné věci, které však výhradně sdílí osud věci hlavní a jsou jejími nedílnými součástmi, např. ovoce na stromech, hromada hnoje na pozemku apod. Typicky se jednalo o vše, co je pevně spojeno s pozemkem, ať již pevným základem nebo zakořeněním. Znova zde narážíme na zásadu *superficies*

¹⁸ SKŘEJPEK, Michal. Římské soukromé právo. Systém a instituce. 2. vydání Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2016, str. 102

solo cedit, kdy povrch ustupuje půdě, což znamená, že to co je na povrchu, nemá z hlediska práva ve srovnání s pozemkem žádný význam.

Superficies bylo věcné právo širokého obsahu, přičemž postavení oprávněných se ve velké míře podobalo postavení vlastníka. „*Superficies* neboli právo stavby byl dlouhodobým nájmem pozemku, spojený pro nájemce, který je tu označován jako *superficiář*, s oprávněním postavit na pozemku stavbu a s povinností platit pravidelný plat. *Superficiářovo* právo mělo povahu věcného práva k věci cizí a bylo výjimkou z jinak v římském právu obecně platící zásady, že povrch pozemku ustupuje půdě.“¹⁹ Pravidelný plat za nájem pozemku byl označován jako tzv. *solarium*. *Superficiář* mohl se stavbou nakládat dle libosti, mohl ji zbořit, zastavit nebo k ní zřizovat věcná práva k věci cizí. *Superficies* bylo dědičné a převoditelné na jiné osoby. *Superficiářovo* právo se zřizovalo smlouvou, zpravidla nájemní nebo trhovou, jejíž podstatnou náležitostí bylo přesné určení výše *solaria*.

Je pravděpodobné, že nouze o půdu ve městech v období starověkého Říma vedla k potřebě zajistit trvalé bydlení ve vlastním domě na cizí půdě. Základní zásada *superficies solo cedit* však nemohla být porušena. Původně se východisko hledalo v oboru státního práva. Magistráti dovozovali bankéřům zřídit na fóru obchodní místnosti, s nimiž bankéři mohli volně disponovat.²⁰ Římští úředníci později začali propůjčovat soukromým osobám i veřejné pozemky, aby na nich tyto osoby mohly stavět. Jednotlivci mohli podobného cíle dosáhnout pouze v mezích obecného soukromého práva, a to pronajmutím pozemku za účelem postavení a užívání budovy na dlouhou dobu (zpravidla 99 let) a za pevný roční plat. Z toho vzniklý poměr byl ovšem jen obligační povahy a poskytoval oprávněné osobě obligační právo proti tomu, kdo pozemek pronajímal, nikoli právo vůči třetím osobám. Skutečná věcná práva k věci cizí se z těchto vztahů stala až v období

¹⁹ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M., Římské právo. 2. dopl. a přeprac. vyd., 1. v nakl. Beck. Praha: Beck, 1995, XXII, str. 200

²⁰ SOMMER, O. Učebnice soukromého práva římského. 2. vydání. Praha : Všeherd, 1946, str. 230 (reprint Wolters Kluwer, 201)

justiniánského práva, kdy „superficiář získal interdikt ní ochranu a posléze mu byla přiznána také praetorská věcná žaloba, připodobněná vindikaci.²¹

3.3 Vlastnictví

"Vlastnictví je právní panství, je všeobecné, přímé a výlučné, jeho předmětem jsou věci hmotné."²² V počátcích římského práva však nebylo vlastnictví tímto způsobem chápáno a výše uvedená definice je až produktem právní vědy. Definování vlastnictví v římské společnosti nebylo třeba, protože důležité primárně bylo, jakým způsobem byla držba věci chráněna, a jaké žaloby (*actiones in rem*) byly přiznávány různým osobám. Postupně se formovalo vnímání vlastnictví věci jako souhrnu oprávnění k věci tak, jak ho známe dnes, a sice věc držet, užívat, požívat, brát z ní plody, ničit, zničit, zcizit nebo opustit.

Dle Gaia se užívaly věcné žaloby, kterými se nárokovalo, že určitá hmotná věc je v něčím vlastnictví, či že někomu přísluší určité právo, například právo užívací a požívací, právo na přechod, přehánění dobytka či svod vody, právo stavět nad určitou výškovou hladinu či právo na výhled. Případně byly připuštěny žaloby negatorní, tedy aby nebylo právo k věci rušeno.²³

Vlastnictví prošlo v průběhu existence Římské říše mnoha proměnami s ohledem na změnu a vývoj společenské a hospodářské situace říše. Ačkoliv z počátku existence říše nemáme dostatečné prameny, prvobytně pospolná společnost měla jistě jiné potřeby než společnost pozdního císařství, čemuž odpovídala i dobová právní úprava. Římské právo považovalo vždy za rozhodující, jakou ochranu lze určitému právu či právnímu vztahu poskytnout. Na základě poskytované ochrany lze vymezit i jednotlivé druhy vlastnictví, nikoliv tedy na základě pojmové a teoretické koncepce vlastnického vztahu.²⁴ Kořeny vlastnictví lze spatřovat v institutu držby. Původní detence jakožto faktická držba, tedy moc

²¹ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M., Římské právo. 2. dopl. a přeprac. vyd., 1. v nakl. Beck.Praha: Beck,1995, XXII, str. 201.

²² KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M., Římské právo. 2. dopl. a přeprac. vyd., 1. v nakl. Beck.Praha: Beck,1995, XXII, str. 153

²³ GAIUS. Institutionum commentarii quattuor, 4.3, překlad viz KINCL, J. Gaius: Učebnice práva ve čtyřech knihách. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007

²⁴ RANDA, A., SPÁČIL, J. (ed.) I. Držba dle rakouského práva v pořádku systematickém. II. Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém. Praha: ASPI, a.s., 2008, str. 5.

nad věcí, mohla být proměněna v držbu vlastnickou, takovou, s níž je spojena vůle držitele s ní nakládat jako s vlastní.

3.3.1 Druhy vlastnictví

Vlastnictví se z počátku formovalo rozdílně ve vztahu k movitým a nemovitým věcem. Na počátku bylo pravděpodobně kolektivní vlastnictví ve formě rodového vlastnictví, kdy důležitou roli hrál otec římské patriarchální rodiny (*pater familias*), který měl absolutní moc nad lidmi i majetkem. Z něj se pak oddělilo individuální kviritské vlastnictví (*dominium ex iure Quiritum*). Dle pověsti o založení Říma Romulem lze předpokládat, že pozemky byly původně v kolektivním vlastnictví římského lidu, kdy dle pověsti byla Romulem svěřena každému římskému občanovi do dědičného užívání dvě jitra půdy (asi půl hektaru).²⁵

Vedle kviritského vlastnictví Římané rozlišovali vlastnictví praetorské, neboli bonitární. „Nejedná se o vlastnické právo v pravém slova smyslu, ale o zvl. případy držby, které chránil praetor.“²⁶

Posledním typem vlastnictví, který se v římském právu zformoval, je tzv. vlastnictví provinčních pozemků. Opět se v tomto případě jedná spíše o držbu než o vlastnictví v pravém slova smyslu, a sice o držbu půdy získané mimo Apeninský poloostrov.

3.3.2 Způsoby nabývání vlastnického práva

Římské právo rozlišovalo mezi dvěma způsoby nabytí vlastnického práva, originárním a derivativním. Tyto dva typy se dále dělily na jednotlivé podkategorie.

Mezi originární způsoby nabytí vlastnictví Římané řadili vydržení (*usucapio*), okupaci, akcesi, smísení, nebo zpracování. „Vydržení je originární způsob nabytí vlastnického práva, který vychází z představy, že určitou dobu trvající faktický stav je třeba posuzovat jako stav právní, že tedy faktický vztah k věci se po určité době mění ve vlastnické právo.“²⁷ Okupací bylo možné nabyt

²⁵ <https://www.antickysvet.cz/25772n-legendarni-pocatky-rima>

²⁶ SKŘEJPEK, M. Římské soukromé právo. Systém a instituce. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, str. 120

²⁷ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 1995, str. 174

vlastnické právo pouze k věci, která nikomu nepatřila (*res nullius*), a to tím způsobem, že se nabyvatel chopil držby. Akcese, smísení, či zpracování patří mezi způsoby nabytí vlastnického práva, jejichž podstatou je úprava věci či věci původních.

Mancipace, injurecesse a tradice patřily mezi derivativní způsoby nabytí vlastnického práva k věcem. Mancipace, jakožto nejstarší způsob nabývání vlastnictví, spočívá ve směně nějaké věci za peníze. Při mancipaci byla nutná účast pěti, resp. šesti²⁸, svědků, dospělých římských občanů, před kterými nabyvatel musel učinit prohlášení. Podobným způsobem byla upravena injurecesse s tím rozdílem, že se odehrávala před úředníkem. „Nabyvatel uchopil věc a pronesl vindikační formulí. Poté se soudní magistrát obrátil na převodce, zda chce pronést kontravindikaci, ten se choval buď zcela pasivně, nebo odpověděl záporně. Soudní magistrát pak potvrdil jednání stran.“²⁹ Tyto dva způsoby nabývání vlastnického práva byly později v justiniánském právu prakticky zcela nahrazeny pro svou neformálnost tradicí. Podstatou tradice bylo předání předmětu z ruky do ruky za současné existence určitého důvodu, neboli kauzy.

3.3.3 Úprava vlastnictví v českém právním řádu

Vlastnické právo není jen právním institutem, ale má svůj význam ekonomický či politický. Vlastnické právo svědčí jednotlivcům, zvyšuje stabilitu společnosti a omezuje státní moc. Na druhou stranu vytváří nerovnost mezi lidmi, čímž naopak společnost destabilizuje. Vlastnické právo soukromého charakteru je esenciální nutností kapitalismu, demokracie a svobody. Vlastnické právo je věčným právem. Jak již bylo zmíněno, tento institut vznikl recepcí římského práva ve středověku.

Vlastnictví je jakožto základní právo chráněno ústavním zákonem č. 23/1991 Sb., Listinou základních práv a svobod. Čl. 11 zároveň ukládá limity vlastnického práva, a sice “*Vlastnictví zavazuje. Nesmí být zneužito na újmu práv*

²⁸ SKŘEJPEK, M. Římské soukromé právo. Systém a instituce. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, str. 170

²⁹ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 1995, str. 172

druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a živorní prostředí nad míru stanovenou zákonem.” Podle odst. 4 je možné vyvlastnění nebo nucené omezení, čili absolutní zásah do vlastnického práva, pakliže jsou splněny 2 podmínky, a sice:

- 1) vyvlastnění či jiné omezení vlastnického práva musí být ve veřejném zájmu,
- 2) vlastníkovi musí být poskytnuta náhrada za vyvlastněnou věc.

Tyto podmínky musí být splněny kumulativně.

V současném platném právu je nepochybné, že vlastnickým právem se rozumí právo k nehmotným věcem (*res incorporales*) a věcem hmotným (*res corporales*). Vzhledem k širokému pojetí věcí tak může vlastnické právo existovat ke všemu, co je odlišné od člověka a slouží jeho potřebám. Předmětem vlastnického práva nemohou být věci, kterou jsou neuchopitelné (věci extra commercium – jako vzduch, plynoucí a spodní vody, moře). Předmětem vlastnického práva nemohou být ani věci, které označujeme jako společné dědictví lidstva (měsíc, kosmický prostor).

Vlastnické právo poskytuje vlastníkovi možnost v mezích právního řádu nakládat s věcí jakýmkoliv myslitelným způsobem. Vlastník má zejména právo věc držet, užívat, disponovat s ní, zatížit ji jiným právem. Vlastnické právo nezaniká ani v případě, že vlastník je svých oprávnění zbaven a zbývá mu jen „holé vlastnictví“. Uskutečňování vlastníkovy oprávnění je výkonem vlastnického práva.

Oprávnění věc držet tvoří důležitý předpoklad pro výkon vlastníkových oprávnění. Oprávnění věc užívat spočívá v tom, že vlastník sám užívá věc, resp. její užitné vlastnosti. K dalším oprávněním vlastníka patří např. právo věc požívat nebo brát z ní užitky.

V praxi dochází velmi často ke sporům o určení vlastnického práva, které je v rozporu s dobrými mravy. Uvedené velmi často judikuje Nejvyšší soud České republiky. V minulosti např. konstatoval, že „právní úkon se přičí dobrým mravům, pokud nerespektuje některou ze souhrnu společenských hodnot, kulturních a

mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují její neměnnost.“³⁰ K uvedenému se vyjadřuje i soud Ústavní „dobré mravy jsou souhrnem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad.“³¹ Nejvyšší soud pak že „dobré mravy jsou měřítkem hodnocení konkrétních situací, odpovídajícím obecně uznávaným pravidlům slušnosti v souladu s obecnými morálními zásadami.“³²

Vlastnická žaloba pro rozpor s dobrými mravy přichází v úvahu při splnění tří kumulativních podmínek. Jedná se o výkon práva na ochranu vlastnictví, kdy vážně poškodí uživatele věci, aniž by tento výkon přinesl vlastníkově odpovídající prospěch, vyhovění žaloby se dotýkalo zvláště chráněného zájmu žalovaného. Zamítá-li soud vlastnickou žalobu proto, že uplatnění práva vlastníka na ochranu je v rozporu s dobrými mravy, jde v podstatě o případ nuceného omezení vlastnického práva. Nejčastěji se jedná o žaloby na vyklizení bytu užívaných bez právního důvodu, tedy případy, kdy uživateli bytu nesvědčí právní titul užívání.

Smlouva je jednoznačně nejdůležitějším a nejrozšířenějším způsobem nabytí vlastnického práva. Může se jednat o jakoukoli pojmenovanou nebo nepojmenovanou smlouvu. Důležité pro převod vlastnického práva je skutečnost, zda-li se jedná o věc movitou či nemovitou. U věci movité nabytí spočívá v předání, resp. převzetí nabyvatelem. U nemovitostí spočívá způsob nabytí vlastnického práva zápisem do registru nemovitostí – zápis do katastru nemovitostí. Existují však nemovitosti, které se do registru nezapisují, typicky se jedná o drobné stavby. Zvláštní pravidla platí pro cenné papíry.

Smlouva sama nejen zavazuje smluvní strany předat si věc a kupní cenu, dále pak zavazuje věc tradovat (vkládovat) vlastnické právo. Smlouva způsobí, že vlastnické právo prodávajícího se převede na kupujícího. Smlouva má převodní účinky. Strany si mohou dohodnout, že vlastnictví přejde až předáním nebo dokonce zaplacením, mohou si rovněž dohodnout, že dosavadní vlastník přestane být vlastníkem, ale věc si ponechá jako nájemce.

³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 10. 1998, sp. zn. 3 Cdon 51/96, pořadové číslo 5

³¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97, pořadové číslo 18

³² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 11. 2003, sp. zn. 30 Cdi 664/2002, pořadové číslo C2112

Obecně platí, že spolu s vlastnictvím věci se převádějí všechna práva i omezení vztahující se k dané věci.

Vydržení je originárním způsobem nabytí vlastnického práva dlouhodobou kvalifikovanou držbou. Jak kvalifikace držby, tak i vydržecí doba jsou určeny zákonem. Vlastnické právo vydržením nabývá držitel ze zákona, a to uplynutím posledního dne vydržecí doby. To má za následek, že dosavadní vlastník právo ztrácí. Občanský zákoník rozlišuje mezi řádným a mimořádným vydržením.

Řádné vydržení předpokládá držbu, které se zakládá na platném právním titulu nabytí. Vydržecí doba činí u movitých věcí tři roky, u věcí nemovitých deset let. Vydržení mimořádné nepředpokládá řádnou držbu. To znamená, že umožňuje nabytí vlastnické právo vydržením i tomu držiteli, který nemá právní titul, případně jej není schopen prokázat. Podmínkou není ani držba poctivá ani pravá. Vydržecí doba činí u movitých věcí šest let a u věcí nemovitých dvacet let.

U obou typů vydržení se vyžaduje nepřerušovaná vydržecí doba. Do vydržecí doby se započítává doba řádné a poctivé držby jeho předchůdce.³³ Přivlastnění je nabytí vlastnického práva bezprostředním uchopením držby movité věci, která nikomu nepatří, v úmyslu k ní nabytí vlastnické právo.

Věc, která nikomu nepatří je takovou věcí, kterou její vlastník opustil v úmyslu ji nadále u sebe nemít. Věc se považuje za opuštěnou, nevykoná-li vlastník vlastnické právo po dobu tří let, jedná-li se o věc movitou, a po dobu deseti let, jedná-li se o nemovitost.³⁴ Opuštěnou nemovitou věc si nelze přivlastnit, neboť dle §1045 odst. 2 občanského zákoníku vždy připadá do vlastnictví státu. V případě zvířat se rozlišuje, zda-li jde o zvířata divoká, zkrocená nebo zajatá. Divoká, zajatá a opuštěná zvířata si může přivlastnit kdokoli, zvíře zkrocené bez pána, si může přivlastnit pouze jeho vlastník. Výjimka platí pro zvířata chovaná v zoologické zahradě nebo ryby v rybníku. Taková zvířata považujeme za zvířata bez pána.³⁵ Je třeba podotknout, že nalezenou věc není možné považovat za

³³ § 1092 občanského zákoníku

³⁴ § 1050 občanského zákoníku

³⁵ § 1049 občanského zákoníku

opuštěnou a přivlastnit si ji.³⁶ Kdo nalezne ztracenou nebo zapomenutou věc, však zásadně nemá povinnost se o ni starat. Nálezem věci se však vlastnické právo nenabývá bez dalšího, nezbytné je splnění dalších podmínek a zákonných předpokladů. Zejména to, že se vlastník či osoba, která věc ztratila, ve stanovené době o věc nepřihlásí.

Nálezce je povinen zásadně vrátit věc vlastníkov, případně tomu, kdo věc ztratil. V případě, že tuto osobu nezná, je povinen ji předat obci, na jejímž území nález. Nálezce má v obou případech nárok na nálezné. V případě, že se vlastník věci nepřihlásí do tří let od vyhlášení nález, nabývá obec, nálezce či jiné osoby, kterým byla věc svěřena, vlastnické právo k věci.

Vlastnické právo může zaniknout na základě různých právních skutečností, které lze rozdělit podle toho, zda vlastnické právo zaniká pouze ke konkrétnímu vlastníkov proto, že je má někdo jiný (relativní zánik vlastnického práva), nebo zaniká ve vztahu ke všem potencionálním vlastníkům (absolutní zánik). V prvním případě se jedná o převod vlastnického práva, při nabytí od neoprávněného, vyvlastněním, smrtí, děděním apod. Ke způsobu zániku vlastnického práva patří zejména zánik věci. Opuštění věci je absolutním způsobem zániku vlastnického práva pouze u věcí movitých, protože opuštěná věc se stává věcí ničí.

Způsoby zániku vlastnického práva lze dělit také podle toho, zda dochází k zániku vlastnického práva z vůle vlastníka nebo bez jeho vůle. Pouhým nevykonáním však vlastnické právo nezaniká.

3.4 Držba

Podstatný a zcela zásadní rozdíl mezi pojetí držby (*possesio*) v občanském zákoníku a římském právu spočívá ve skutečnosti, že OZ označuje výkon práva za jeho držbu, zatímco římské právo vychází ze skutečné držby věci. Aby v římském právu mohl být někdo označován za držitele, musel splňovat dvě podmínky. Jednak musel mít vůli pro sebe (tedy být vlastníkem nějaké věci). Druhá podmínka spočívala ve fyzickém ovládní věci. Předmětem držby

³⁶ § 1051 občanského zákoníku

v římském právu mohly být výlučně hmotné věci. V římském právu nalézáme rovněž držbu práva.

Držba má dva pojmové znaky, a to objektivní prvek, kterým je tělesné faktické ovládnutí (*corporalis possessio*) a subjektivní prvek, kterým je vůle držet věc naprosto a úplně pro sebe (*animus possidendi*).³⁷ Toho, kdo splňuje obě uvedené podmínky, označujeme jako držitele (*possesor*). Dle Paula lze držet to, co je hmotné. Držba vychází z přirozeného práva (*ius naturale*), které bylo považováno za společné všem lidem, ale také živočichům. Držba se mění ve vlastnictví ve chvíli, kdy začne být relevantní stav právní namísto stavu faktického.

Úprava držby jednoznačně navázala na římské pojetí, podle kterého v případě, že je faktická možnost s věcí nakládat spojena s vůlí s touto věcí nakládat jako s vlastní, jde o držbu. Držba je kombinací faktické možnosti s věcí nakládat a vůle s ní nakládat jako s vlastní, objevuje se držba již v Digestech. Pro pojetí držby jako pouze faktického stavu svědčí i argument, že k zániku držby dochází již samotným zánikem vůle nakládat s věcí jako se svou³⁸, protože o držbu jde jen tehdy, pokud je faktické ovládnutí provázeno vůlí vykonávat právo pro sebe. Stejně tak může být římskoprávním argumentem, že válečný zajatec po návratu do vlasti nenabýval zpět držby věcí.³⁹

Římské právo rozlišovalo dva způsoby nabytí držby, a sice uchopení věci (*occupatio*) a předání věci (*traditio*). K zániku držby dochází v případě ztráty jednoho ze základních znaků, případně „smrtí držitele, který nemá dědice“.⁴⁰

Vedle držby se v římském právu vyvinul institut detence. „Detence je tedy stav fyzického působení na věc, které vykonává ten, kdo má věc sice u sebe, nikoli

³⁷SKŘEJPEK, M. Římské soukromé právo. Systém a instituce. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, str. 123

³⁸ Digesta 41.2.17,1

³⁹ Digesta 45.15.12,2

⁴⁰ SKŘEJPEK, M. Římské soukromé právo. Systém a instituce. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, str. 125

však pro sebe. Je to tedy především člověk, který na věc fyzicky působí na základě obligačního vztahu mezi ním a držitelem, a který bude také povinn

en, jakmile dotčený vztah pomine, věc držiteli vrátit.“⁴¹

Současný OZ vychází z předpokladu, že nejde o držbu věci, ale vždy jen o držbu práva. Ustanovení § 987 - § 989 OZ zakotvuje držbu v současném pojetí. Podle ustanovení § 988 odst. 2 OZ přitom lze držet takové právo, které lze právním jednáním převést na někoho jiného a které připouští trvalý nebo opakovaný výkon. Držba tedy může představovat jedno z komplexu vlastnických oprávnění (věc držet, užívat a disponovat s ní). V praxi tedy není nikterak neobvyklé, že vlastník a držitel jsou jedna a táž osoba.

Aby šlo o držbu, nemusí být součástí vlastnického práva, avšak musí být splněny (kumulativně) dvě podmínky. Jednak jde o podmínku faktického panství, takže s ohledem na ustanovení § 987 OZ (držitelem je ten, kdo vykonává právo pro sebe) držitel musí mít možnost kdykoli dotyčné právo vykonat (*corpus possessionis*). Druhou podmínkou je pak, aby držitel vykonával toto právo pro sebe, tedy aby s ní nakládal jako s vlastní (*animus possidendi*). Ještě v důvodové zprávě k OZ nalézáme prohlášení, že občanský zákoník nebude rozlišovat mezi pravou a nepravou držbou.⁴² Přesto ustanovení §993 definuje pravou držbu takto: „neprokáže-li se, že se někdo vetřel v držbu svémocně nebo že se v ni vloudil potajmu nebo lstí, anebo že někdo usiluje proměnit v trvalé právo to, co mu bylo povoleno jen výprosou, jde o pravou držbu“.

3.5 Věcná práva k věci cizí

Věcná práva k věci cizí (*iura in re aliena*) „umožňují osobě odlišné od vlastníka omezené panství nad věcí, které je obsahově přesně vymezeno“.⁴³ Římské právo rozlišovalo tři druhy těchto práv, sice: služebnosti (servitutes),

⁴¹ Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 1995, str. 163

⁴² Důvodová zpráva k OZ, <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> /online 25. 7. 2023/

⁴³ SKŘEJPEK, Michal. Římské soukromé právo. Systém a instituce. 2. vydání Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2016, str. 126

právo stavby (superficies), právo umožňující brát užitky z cizí věci (emphyteusis) a zástavní právo.

Současná ustanovení §1240 - §1256 OZ označuje právo stavby za věcné právo, a to výslovně. Jde o věcné právo, jež zatěžuje vlastníka pozemku tak, že musí na povrchu svého pozemku nebo pod ním strpět cizí stavbu.⁴⁴ Zmíněná zásada, že povrch ustupuje půdě znamená, že to, co se nalézá na povrchu pozemku (ale i pod ním), sdílí osud pozemku, neboli že především stavby, ale samozřejmě třeba i porosty, jsou součástí pozemku.

Ustanovení §1241 upravuje situace, kdy na pozemku, na němž má být zřízeno právo k pozemku, na kterém vázne právo přičící se účelu stavby. Je-li pozemek zatížen zástavním právem, lze jej zatížit právem stavby jen se souhlasem zástavního věřitele. Pro obdobnou situaci nemělo římské právo specifické pravidla, vycházelo se z obecných pravidel k zástavnímu břemeni.

Ustanovení §1242 OZ zakotvuje, že právo stavby je věcí nemovitou. V tomto smyslu bylo superficiální právo součástí nemovitosti a jako břemeno bylo neoddělitelně spjato s pozemkem. Na základě ustanovení §1243 OZ se právo stavby nabývá smlouvou, vydržením nebo rozhodnutím orgánu veřejné moci.

Původní římské právo vznikalo především smlouvou, ale také soudním rozhodnutím v dílčích žalobách. Uvedenému jsme již pozornost věnovali.

Ustanovení §1244 OZ upravuje časovou omezenost práva stavby, kdy ji lze zřídit jako právo dočasné a lze prodloužit pouze se souhlasem osob. Ustanovení §1247 OZ upravuje sjednání práva stavby za úplatu stejně jako tomu v římském právu.

3.5.1 Služebnosti

Občanský zákoník původně věcná břemena nezahrnoval a věcná břemena mohla v té době vznikat pouze ze zákona. Teprve v roce 1982⁴⁵ byl institut věcných břemen do našeho právního řádu vrácen, ačkoliv pouze v té podobě, jak

⁴⁴ § 1240 odst. 1 OZ

⁴⁵ Novela zákona č. 131/1982 Sb.,

byla upravena v občanském zákoníku do roku 1950. Původní občanský zákoník upustil od rozlišování služebností a reálných břemen.

Věcná břemena v současné úpravě dělíme na služebnosti a reálná břemena. Zatímco reálná břemena zavazují vlastníka věci zapsané do veřejného seznamu, v případě služebností jde o povinnost vlastníka věci něco ve prospěch jiného něčeho se zdržet. Základ věcných břemen tedy tkví v tom, že jedna osoba získává právo k cizí věci – k věci jiného vlastníka. Ten je pak ze svého vlastnického práva omezen, je povinen strpět činnost někoho jiného nebo povinen se něčeho zdržet.

Termín „věcné břemeno“ se v právním jazyku běžně užívá v několika významech. V objektivním smyslu se rozumí věcnými břemeny právní institut, v subjektivním smyslu povinnost určitého subjektu. „Věcná břemena jsou především materiálním vztahem, resp. souhrnem vztahů, které umožňují – za účelem dosažení dokonalejšího sociálně-ekonomického využití věci, či plnějšiho uspokojení individuálních potřeb jednotlivce – určité opakující se nebo trvající možnosti realizace užitné hodnoty cizí věci, a z pohledu druhého účastníka, opakovaně nebo trvale omezují možnosti realizace užitné hodnoty vlastní věci.“⁴⁶ Pojem věcná břemena je kategorií věcných práv váznoucích na věci cizí. Úpravu tohoto institutu nalezneme v hlavě třetí druhé části občanského zákoníku, v ustanoveních §1257 až §1308.

Občanský zákoník se navrácí k tradičnímu rozdělení až do jeho účinnosti jednotné kategorie věcných břemen na reálná břemena a služebnosti. Dělení služebností navazuje na tradiční pojetí, dělíme je na pozemkové a osobní.

Osobní služebnosti, které jsou historicky mladší, se dále dělí na služebnost užívání, služebnost požívání a služebnost bytu. Služebností může být široká škála. Návrh se odklání od abstrakce svého předchůdce a ve shodě s klasickým pojetím uvádí demonstrativním výčtem typické pozemkové a osobní služebnosti.

⁴⁶ BRADÁČ, Albert et al. Věcná břemena od A do Z, 4.akt. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2009, str. 8

Historicky je služebnost klasickým institutem římského práva, které vygenerovalo nejdříve služebnosti pozemkové (*servitutes prediorum*) – název pochází od označení statku (*praedium*) a posléze osobní (*servitutes personales*).

Pozemkové služebnosti se podle hospodářské povahy dělily na venkovské a městské. Typicky osobní služebnosti sestávají v požívání (*ususfructus*), nebo v užívání (*usus*) včetně bydlení (*habitatio*).

Klasické římské právo chápalo posledně uvedená práva jako zvláštní práva k cizí věci, kategorii osobních služebností vytvořil až Justinian. V římském právu byla služebnost charakterizována jako určité věcné právo k věci cizí, které je neoddělitelně spjata buď s určitým pozemkem, anebo s určitou osobou. Rozlišovalo se mezi pozemky panujícími (*praedium dominans*) a pozemky služebními, které byly zatíženy povinnostmi (*praedium serviens*).

Podle okolností konkrétního případu je vlastník povinen výkon služebnosti opravdu jen snášet (*pati*), nebo svoje vlastnické právo vykonávat tak, aby jeho výkonem nebyl dotčen výkon služebnosti, tedy vlastnické právo v jistém ohledu omezit, popř. nevykonávat ho v určitém směru. Všechny tyto možnosti vyjadřovalo římské právo pravidlem, že „služebnost nemůže záležet v konání“ (*servitus in faciendo nequit*). V tomto směru nebylo ani římské právo důsledné, neboť uznávalo teoretickou výjimku v podobě služebnosti opory cizího trámu *ius tigni immitendi*.

„Tradiční řazení pojmu služebnost (*servitus*, pl. *servitutes*) mezi věcná práva (*iura in re*), konkrétně mezi věcná práva k věci cizí, je dílem poklasické právní vědy. Klasické právní prameny i justiniánské kodifikace s tímto termínem nepracují, zabývají se spíše kazuistickým popisem typických znaků a modalit služebností. Gaius řadí venkovské i městské služebnosti mezi nehmotné, netělesné věci (*res incorporales*), které spočívají v právu (*iure consistunt*). Výslovné zařazení venkovských i městských služebností mezi nehmotné věci (*res incorporales*) lze zjistit i z Justinianových Institucí.“⁴⁷

⁴⁷ Sommer, O., Prameny soukromého práva římského, Praha, Melantrich 1932, str. 12

Nejstarší služebnosti měly povahu konkrétních omezení vlastnického práva k venkovským pozemkům (*praedia rustica*), čemuž odpovídá i užívaný pojem *iura praediorum*. Počet pozemkových služebností byl omezen (*numerus clausus*) a nemohl být svévolně rozšiřován.

Stejně jako definice služebností, i jejich členění podle různých kritérií bylo prováděno v poklasické době. Základní členění spočívalo v povaze subjektu oprávněného z práva služebnosti, tj. zda je tímto subjektem blíže neurčený vlastník určité nemovitosti, nebo konkrétní individuálně určená osoba. V prvním případě, kdy služebnost byla zřízena ve prospěch určitého pozemku bez ohledu na jeho konkrétního vlastníka a při změně vlastnictví přecházela na vlastníka jiného, se tyto služebnosti pokládaly za pozemkové (*servitutes rerum, iura praediorum*). Ve druhém případě, kdy byla služebnost spojena s určitou osobou a nemohla z ní přejít na jinou osobu, šlo o osobní služebnosti (*servitutes personarum nebo personales*).⁴⁸

Služebnost znamenala vždy omezení, či určité vyprázdňování vlastnického práva. Významné bylo rozlišení služebností související s členěním práva civilního (*ius civile*) a práva prétorského (*ius honorarium*).

Opětovné zavedení pojmu služebností a reálných břemen je součástí nového pojetí občanského práva jako celku a snahou o překonání přetrvávající nedostatečné úpravy věcných břemen jako věcných práv k věci cizí v původním občanském zákoníku. Z hlediska systematiky nového občanského zákoníku lze konstatovat, že úprava služebností je zařazena do třetí části označené „Absolutní majetková práva“. Je tedy evidentní, že nový občanský zákoník v zásadě zachovává svou systematikou tradiční rozdělení soukromého práva na právo osob a právo k věcem, jak je známo z Gaiových a Justiniánových Institucí.⁴⁹

Podle ustanovení §1257 odst. 1 platí: „*Věc může být zatížena služebností, která postihuje vlastníka věci jako věcné právo tak, že musí ve prospěch jiného něco trpět nebo něčeho se zdržet.*“ Uvedené ustanovení občanského zákoníku je

⁴⁸ Heyrovský, L., Dějiny a systém soukromého práva římského, 4. opravené vydání, Praha: J. Otto, 1910, str. 425.

⁴⁹ Gai. 1. 8; lust. Inst. 1. 2 a 2. 1-3

formulováno jako základní, obecné vymezení služebností. Dle §1258 „*Služebnost zahrnuje vše, co je nutné k jejímu výkonu. Není-li obsah nebo rozsah služebnosti určen, posoudí se podle místní zvyklosti, není-li ani ta, má se za to, že je rozsah nebo obsah spíše menší než větší*“.

Strany si mohou ujednat služebnost s jakýmkoli obsahem, například zatížení pozemku ve formě zákazu jeho zastavění, právo mít na cizím pozemku stavbu, právo napájet dobytek aj. Podpůrně zákon některé služebnosti pojmenovává. Zcela nově pojmenovává pozemkové služebnosti, a sice právo na vodu, služebnost stezky, služebnost rozlivu. Ojedinele se vyskytují pozemkové služebnosti (opora cizí stavby, služebnost okapu, či právo pastviny). Z osobních služebností jsou výslovně pojmenovány tři – právo užívací, právo požívací a služebnost bytu. Významnou novinkou je to, že je umožněno, aby vlastník zatížil služebností svůj vlastní pozemek ve prospěch jiného svého pozemku.

Dle ustanovení §1303 OZ „*je-li věc zapsána do veřejného seznamu, může být zatížena reálným břemenem tak, že dočasný vlastník věci je jako dlužník zavázán vůči oprávněné osobě něco jí dávat nebo něco konat*“. Reálným břemenem lze zatížit pouze takovou věc, která je zapsaná v některém z veřejných seznamů (letadlo, loď, nemovitost). Plnění poskytované oprávněné osobě či věci může být nejrůznější (služební plat dle §1247, výměnek §2708, dodávka elektřiny apod.) Reálné břemeno může být časově neomezeno a může být zřízeno jen jako vykupitelné, přičemž podmínky výkupu musí být předem určené již při zřízení reálného břemene. Podmínka vykupitelnosti je splněna, jestliže si strany sjednaly při zřízení reálného břemene částku, za kterou ho lze vykoupit, anebo způsob jejich určení.

Je-li zřizováno reálné břemeno právním jednáním, zapisuje se do veřejného seznamu. Pokud se zatěžuje právním jednáním, zpravidla se jedná o smlouvu, která musí mít písemnou formu. Jedná-li se o nemovitosti, vznikne toto právo až zapsáním do katastru nemovitostí, u lodí v námořním rejstříku, u letadel v leteckém rejstříku. Reálné břemeno může mít opakující se plnění - renta, povinnost dodávat elektrickou energii.

3.5.2 Zástavní právo

Zástavní právo je prastarý zajišťovací institut. Římské právo v nejstarších dobách neznalo zástavní právo jako obecný zajišťovací institut, pohledávky byly zajišťovány ručením osobou dlužníka. Při nesplnění pohledávky byl dlužník vydán do moci věřitele, jenž ho mohl prodat do otroctví, uvěznit či usmrtit. Ručení osobou dlužníka bylo zrušeno v roce 326 př. nl. Poeteliovým zákonem a nadále bylo možné ručení pouze majetkem. Svým majetkem ručili Římané i za dluhy vzniklé z daní a cel, zajištění dluhů vůči státu se nazývalo *praediatura*. *Praediatura* je označována za první, tedy nejstarší formu zástavy. Zástavní právo jako zvláštní věcné právo k věci cizí, jež umožňuje uspokojení věřitele prodejem zástavy, však vzniká až po dlouhém vývoji, který byl ukončen až za vlády císaře Justiniána.⁵⁰

Římské právo zařazovalo zástavní právo mezi kontrakty reálné (ruční zástava), dále pak docházelo ke konsensuálním zárukám. Z římského práva vyplývají dvě zásady pro zástavní právo, které se promítá do současného pojetí zástavního práva v OZ. Jedná se o charakter práva výhradně akcesorický, který potřebuje výhradně tzv. hlavní obligaci, k níž se mohlo právně přimknout. Dalším výrazným znakem je účel zástavního práva, kterým má být zabezpečeno, že daná obligace bude splněna, a to motivujícím způsobem v tom smyslu, aby byl dlužník hrozbou realizace zástavního práva tlačěn k tomu splnit hlavní obligaci včas a řádně. Zástavní právo ovšem umožňuje i to, že v případě nesplnění obligace zajištěné zástavním právem bylo možno hojit se na zástavě samotné jako na náhradním plnění. Uvedené se projevuje i v současnosti.

Zástavní právo rovněž řadíme do věcných práv. Zástavní právo má preventivní funkci, která spočívá v zajištění dluhu pro budoucnost. Zástavní právo nemůže existovat samostatně, ale je prostředkem zajištění dluhu a posílení postavení věřitele.

Právními skutečnostmi vedoucími ke vzniku zástavního práva jsou zejména smlouva a zákon, ale může vzniknout i rozhodnutím orgánu veřejné moci. Zákon

⁵⁰ VYMAZAL, L. Zástavní právo v novém občanském zákoníku. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, str. 16

rozlišuje zajištění dluhu dospělého a nedospělého. Je-li zástavou věc movitá, může být uzavřena rovněž ústně, tak i ve formě písemné. Zástavou může být každá věc, se kterou je možno obchodovat. Předmětem zástavního práva je určité lidské chování. Toto chování spočívá v buď v předání určité věci (*dare*), konání určité činnosti (*facere*), strpění určitého chování jiného subjektu (*pati*) nebo zdržení se nějakého aktivního jednání (*ommittere*). Lze tedy zastavit vše, s čím může zástavce volně disponovat.⁵¹

Ustanovení §1312 OZ upravuje zástavu prostřednictvím zástavní smlouvy. Římské právo zde nevyžadovalo speciální formu pro zřízení zástavního práva. Postačovala shodná vůle, tedy na předmětu zástavy a na dluhu. Římské právo nevyžadovalo ani stanovení maximální výše jistiny. Ustanovení §1316 OZ zakotvuje zástavy u nemovitostí, kdy zástava vzniká zápisem do veřejného seznamu, tedy do katastru nemovitostí. U věci movité dochází k předání věci. OZ výslovně zakotvuje vznik zástavního práva, římské právo uvedené nezahrnovalo.

Ustanovení §1335 OZ zakotvuje zastavení pohledávky, které římské právo rovněž upravovalo.

3.5.3 Zadržovací právo

Úprava zadržovacího práva v římských pramenech byla poněkud komplikovaná. Zadržovací právo představuje výkon rozhodnutí či spíše vymožení práv, které někdo má proti druhé osobě. Svépomoc mohl člověk v římském právu použít tehdy, když se nedostávalo uspokojení jeho nárokům. Římské právo neobsahovalo komplexní úpravu zadržovacího práva. Svépomoc byla postupně v římském právu omezována a nahrazována obecnou veřejnou mocí a postupem pro vymáhání práv.

Se zadržovacím právem bylo i možné se setkat u půjčky, výpůjčky, nájmu apod. Zadržovací právo bylo a je jedním z prostředků zajištění dluhu. Spočívá v oprávnění toho, kdo má povinnost, vydat cizí movitou věc, kterou má u sebe, zadržet ji k zajištění splatného dluhu osoby, jíž by jinak měl vydat. Zadržet lze

⁵¹ FIALA, J., KINDL, M. KOL.: Občanské právo hmotné. Plzeň: Aleš Čeněk. 2007. str. 242.

pouze hmotnou movitou věc, kterou má u sebe. Zásadně je možno zajistit zadržovacím právem dospělý, tj. splatný, dluh. U dluhu nedospělého pouze za určitých předpokladů. Zadržení pak představuje jednostranné právní jednání s tím, že o zadržení je dlužník věřitelem vyrozuměn. Platí, že věřitel je povinen pečovat o zadrženou věc jako řádný hospodář a má proti dlužníkovi právo na náhradu vyložených nákladů.⁵²

⁵² KINDL, M., ROZEHNAL, A. A KOL. Občanský zákoník. Komentář. Plzeň: Aleš Čeněk. 2019. str. 246-247.

4 Závazkové právo

„Závazek (obligatio) je právní vztah mezi věřitelem a dlužníkem, který vzniká z právem uznaného důvodu a na jehož základě je věřitel oprávněn požadovat plnění a dlužník je povinen ho poskytnout, pokud neplní dlužník dobrovolně, může být věřitelem žalován.“⁵³ Závazkové, neboli obligační, právo je tedy souborem norem týkající se závazků. Ústředním pojmem je závazek. Přímou definici závazkového práva vychází z římského práva “*obligatio est iuris vinculum, quo necessitate adstringimur alicuius solvendae reis secundum nostrae civitatis iura*”, čili obligace je právní pouto, které nás nutí, abychom jej v souladu s právem našeho státu rozvázali, respektive poskytli jinému plnění. Autorem je jednoznačně největší římský právník Ulpian z období klasické jurisprudence.

Obligační právo je souborem norem, které upravují práva a povinnosti mezi subjekty práva. Obligace je právní pouto (*vinculum iuris*), kterým jsou dvě nebo více stran vázány jednat nebo zdržet se jednání. Obligace ukládá povinnému povinnost plnit a současně vytváří odpovídající právo vymáhat tomu odpovídající plnění. „Jedná se o relativní práva, která jsou uplatnitelná pouze proti účastníkům určitého vztahu.“⁵⁴

Obligace mohou být právní, které jsou vynutitelné u soudu pomocí žaloby, nebo naturální, které ukládají morální povinnost. Obligace znamenají „svázán“. Obligace se v římském právu vyvinuly pro případ řešení případů, kdy jedna strana učinila zlo straně druhé. Zpočátku byly obligace řešeny zvykovým právem odplaty, kdy se později změnil na právo odpovědnosti. Závazek je tedy právní poměr, v němž jeden subjekt má postavení věřitele, tj. toho, kdo má právo od druhého něco požadovat (pohledávku), a druhý subjekt má postavení dlužníka, tj. toho co musí věřiteli povinen plnit.

V římském právu se vymezovala obligace následovně, kdy “obligace je právní vztah, ve kterém strana jedna může na základě zvláštního důvodu (tj. buď

⁵³ SKŘEJPEK, Michal. Římské soukromé právo. Systém a instituce. 2. vydání Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2016, str. 138

⁵⁴ Tamtéž

deliktu, nebo smlouvy), žádat na straně druhé určité chování, ať už pozitivní (jednání), nebo negativní (opomenutí, nekonání), strana druhá je pak povinna tímto způsobem se chovat, ručíc svým majetkem pro případ, že by svou povinnost nesplnila”.⁵⁵ Toto právní pouto má určitý obsah, tedy plnění majetkového charakteru, které je vyjádřeno oprávněním věřitele (aktivní stránkou obligace, pohledávkou - *nomen*) vyžadovat od dlužníka plnění, jehož protiváhou je dluh (stránka pasivní, *debitum*) a dlužníková povinnost jej poskytnout.⁵⁶

4.1 Druhy obligací

Římané postupem času vytvořili propracovaný systém obligačního práva. Ke vzniku závazku je zapotřebí smlouva. Práva a povinnosti v závazkovém vztahu mohou být rozděleny různým způsobem a dle toho pak římské právo rozlišovalo kontrakty jednostranné (unilaterální), kdy pouze jedné straně vzniká právo a druhé straně pouze povinnost, a dvoustranné (bilaterální), kde právu jednoho z účastníků odpovídá povinnost druhého a naopak. Dvoustranné smlouvy se pak dále dělily na rovné (ekvální) a nerovné (inekvální).

Kontrakty římské právo dělilo do čtyřech základních skupin, a sice:

- 1) verbální kontrakty
- 2) literární kontrakty
- 3) reálné kontrakty
- 4) konsensuální kontrakty

Verbální kontrakty se obecně označují jako dání slibu – *stipulace*.⁵⁷ Šlo o jednostranné obligace, tj. na jedné straně pouze práva, na straně druhé pouze povinnosti, které vždy vyžadovaly ústní formu. Podstatou jejich uzavření bylo položení otázky věřitelem a jejího zodpovězení dlužníkem, přičemž k uzavření

⁵⁵ Kincí, J., Urfus, V., Skřejpek, M.: Římské právo, 2. vydání, Praha: C.H.Beck, 1995, str. 210.

⁵⁶ Vančura, J.: Úvod do soukromého práva římského, 1. vydání, Praha: Nákladem vlastním výtiskl Typus, 1923, str. 257.

⁵⁷ FRÝDEK, M., HORÁKOVÁ, M., OBROVSKÁ, L., SALÁK, P., VESELÁ, R.: Římské právo pro bakaláře, Brno: Masarykova univerzita. 2014. ISBN 978-80-210-5002-0, str. 145

byla nutná přítomnost obou stran zároveň. „V otázce a odpovědi musí dojít ke shodě (kongruenci) použitého slovesa, zejména: *spondes? – spondeo*.“⁵⁸

V případě literárních kontraktů se „ke vzniku vyžaduje písemný zápis provedený současně věřitelem a dlužníkem na základě předchozího souhlasu (consensu), nebo pouze jedním z nich“.⁵⁹

Římské právo rozlišuje dva druhy reálných kontraktů – pojmenované (*nominátní*) a nepojmenované (*inominátní*). Podstatou pojmenovaných reálných kontraktů je bezúplatnost, předmětem plnění je nějaká věc. Smlouva je perfektní k okamžiku předání věci. Římské právo rozlišovalo čtyři druhy pojmenovaných reálných kontraktů, a to *mutuum* (zápůjčka), *commodatum* (výpůjčka), *depositum* (úschova), *pignus* (zástava ruční). Podstatou zápůjčky a výpůjčky je převod vlastnictví k věci a její následné vrácení. Rozdíl však spočívá v předmětu plnění - u zápůjčky se jedná o věci druhově určené (např. peníze), u výpůjčky dlužník vrací tutéž věc, která mu byla půjčena a kterou měl po dobu trvání smluvního vztahu v detenci. Předmětem detence může být věc jak individuálně, tak druhově určená. Smlouvou o úschově předává deponet depositáři věc za účelem jejího opatrování. Zástava slouží k zajištění existující pohledávky. Věřitel má zástavu u sebe do doby, než dojde ke splnění dluhu, poté předmět zástavy vrátí dlužníkovi. Předmětem plnění mohou být pouze věci individuálně určené, hmotné, movité a nespotebitelné.

Oblast závazkového práva je římským právem významně inspirovaná. Občanský zákoník rozděluje závazky na: závazky smluvní (*obligationes ex contractu*), kvazismluvni (*obligationes quasi ex contractu*) a deliktní (*obligationes ex delicto*). Obecná část závazkového práva je upravena v ustanovení §1721 – 2054. Je zde upraven vznik závazků, obsah závazků a jejich předmět. Závazky z jednotlivých právních jednání jsou upraveny v ustanovení §2055 - §2883, závazky z kvazismluv nalezneme v ustanovení §3006 - 3014, dále pak §1772 -

⁵⁸ SKŘEJPEK, Michal. Římské soukromé právo. Systém a instituce. 2. vydání Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2016, str. 168

⁵⁹ Tamtéž, str. 174

1779 či §1880 - 1884 OZ. Inspiraci v římském právu vidíme prakticky ve všech ohledech – od terminologie, rozdělení závazků, či jejich obsah.

5 Recepce římského práva v dalších oblastech soukromého práva

5.1 Dědické právo

Římské dědické právo ovládala zásada *nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest*. Její znění nalezneme v četných pramenech, odkud však pochází, je sporné. Tato zásada nedovolovala užít částečně posloupnosti testamentární a zároveň v témže případě posloupnost intestátní. Právě proto, že testament zatlačil zákon do podřadného postavení, nemohlo být zpravidla postupováno zároveň jak podle testamentu, tak podle zákona. Stejně tak se vyjádřil Pomponius, kdy testamentární posloupnost i podle něj vylučuje zpravidla naprosto posloupnost intestátní. I v situaci, kdy zůstavitel pořídí závět jen o části majetku, byli ke zbylému majetku povolání toliko testamentární dědicové a zákona se v souladu s výše uvedenou zásadou nepoužilo.⁶⁰

Podoba římského dědického práva se formovala již v době archaické. Nejznámější zákon republiky a patrně nejznámější zákon římských dějin vůbec, Zákon dvanácti desek, zná dědické právo poměrně rozvinuté. Tímto zákonem byla jednoznačně nastavena koncepce dědického práva, a to preference vůle zůstavitele.

Jestliže základem dědického práva je dědická posloupnost, je otázkou, co je důvodem, na jehož základě k tomuto přechodu dochází. Právě zde se projevuje onen rodinný aspekt dědického práva. Zdá se být přirozené, že dědicem bude ten, kdo je se zůstavitelem nějakým způsobem propojen, tedy příbuzný (člen rodiny, člen rodu). Prakticky každá společnost tedy vyšla z toho, že dědí příbuzní.

⁶⁰ SALÁK, Pavel. Zásady římského práva dědického a jejich odraz v novodobých kodifikacích. Časopis pro právní vědu a praxi. 2012, č. 3, str. 229.

Římské právo bylo však natolik propracovaným systémem, že velmi záhy se vyvinul institut testamentu. Je třeba zmínit, že institut závěti vyvinuli již Řekové, ale byli to právě Římané, kteří řekli, že vůli zůstavitele má být dána přednost. Zákon dvanácti desek na páté desce praví „*jak kdo ustanovil o svém majetku nebo poručení nad svým hospodářstvím, tak budiž po právu*“⁶¹. Římské právo tedy přiznávalo dědictví příbuzným jen v případě, že nebyla ponechána závěť.

Akceptace poměru dědického práva a práva vlastnického vedla Římany k tomu, že ve své systematické řadě dědické právo na závěr práv věcných. Toto umístění později převzalo i ABGB.

Dědění nesmí být zákonem vyloučeno, avšak na druhou stranu je ponechán dostatečný prostor na to, aby zákon vymezil způsoby dědění, okruh oprávněných dědiců, předmět dědění apod. Úprava v Listině základních práv a svobod tvoří základní kámen, od kterého se konkrétní úprava odvíjí.⁶² Inspirace nové úpravy dědického práva byla poměrně pestrá – od římského práva, přes meziválečné návrhy a původní občanský zákoník, až po různé zahraniční úpravy.

Dědicem nebo odkazovníkem může být člověk i právnická osoba. Dědicem je osoba, která nabyde dědictví nebo dědický podíl – buď na základě pořízení zůstavitele pro případ smrti, tedy například závětí nebo dědickou smlouvou, nebo na základě zákonné posloupnosti.

Fyzickým osobám je nadána možnost dědit bez ohledu na věk a svéprávnost. Dědit může i dítě dosud nenarozené, avšak již počaté, tzv. *nasciturus*, a to s ohledem na ustanovení §25 OZ – “*Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se za to, že dítě se narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo*”.

Pojem dědic se vyskytuje ve třech rovinách. Jde v první řadě o to, komu svědčí dědický titul, tj. závěť, zákon nebo smlouva (putativní nebo domnělý dědic), a na němž teprve záleží, zda dědictví přijme nebo odmítne. Odmítne-li dědictví,

⁶¹ VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., TAUCHEN, J. A KOLEKTIV. *Vývoj soukromého práva na území českých zemí*. I. díl. Brno: Masarykova univerzita. 2012. str. 74.

⁶² čl. 11 odst. 1 LZPS

ztrácí postavení dědice. V opačném případě mu toto postavení sice zůstává zachováno, ale to ještě neznamená, že by mu cokoli z dědictví po zůstaviteli muselo připadnout.

Titulem dědictví je dědická smlouva, závěť nebo zákon. Tyto tituly mohou působit i vedle sebe. To znamená, že zůstavitel uzavře ohledně části svého jmění s dědici dědickou smlouvu, s části bude disponovat závětí a zbývající část bude děděna podle zákona. To je velmi důležité, protože se nevyžaduje, aby ve svém projevu vůle týkající se pozůstalosti zůstavitel naložil s celým svým majetkem.

K dědickým titulům patří dovětek, třebaže není ve výčtu dědických titulů v občanském zákoníku výslovně uveden. Jde o doplnění, dodatek k závěti, který je zde ze své podstaty chápán jako součást závěti.⁶³

Dědictvím rozumíme jen tu část pozůstalosti, která náleží dědici dle §1475 odst. 2 občanského zákoníku. „*Komu náleží dědické právo, je dědic, a pozůstalost ve vztahu k dědici je dědictvím*“. Pozůstalost pak představuje „celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako druh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci“. Obecně se tedy jedná o označení celého jmění zůstavitele, tedy souhrn jeho majetku a dluhů.

Vedle dědictví se v civilním zákoníku nově setkáváme s termínem odkaz (*legatum*), který původní OZ1964 neznal a jehož kořeny sahají do římského práva. Odkaz nabývá odkazovník. Odkazem je určitá konkrétní věc nebo jedna či několik věcí určitého druhu nebo určité právo. Odkazovník smrtí zůstavitele nabývá právo na vydání věci nebo na zřízení určitého práva. Odkazem tak může být konkrétní movitá či nemovitá věc, peníze nebo služebnost. V tom je rozdíl oproti dědictví, které je vyjádřeno poměrným podílem k pozůstalosti. Odkazovník proto není dědicem. Dalším rozdílem mezi dědicem a odkazovníkem je v procesní situaci. Dědici musí dědictví potvrdit soud. Právo na odkaz uplatňuje odkazovník přímo vůči dědici, tedy bez nutného potvrzení odkazu soudem nebo jiného soudního zásahu. Odkazem tak zůstavitel zřizuje odkazovníku pohledávku na vydání věci

⁶³ NOVOTNÁ, M., NOVOTNÝ, P.: *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. Praha: Grada. 2014. str. 12.

nebo na zřízení práva, kterou musí uplatnit u dědice, eventuelně u jiného odkazovníka.⁶⁴

5.2 Rodinné právo

Systematika rodinného práva v době římského práva a v současnosti je pojata zcela odlišně. Původní koncept vycházel z mimořádně nadřazeného postavení otce rodiny vůči ostatním členům. "Otcovská moc je typickou součástí právní výbavy *pater familias*, výrazem jeho nadřazenosti. Jde o doživotní, absolutní moc patera nad dětmi jak pokrevními, tak osvojenými, ale také nad majetkem."⁶⁵ Jednotícím prvkem římské rodiny je něco mocnějšího než narození, cit nebo fyzická síla. Je to náboženství ohniště předků. Římská rodina je společenstvím spíše náboženským než přirozeným jako je tomu v současnosti. Principem příbuzenství nebyl hmotný fakt narození, byl jím kult.

5.3 Právo manželské

Římané zprvu nepokládali manželství (*matrimonium*) ani za svátost, ani za smluvní vztah anebo za vztah podobný vztahu smluvnímu, ale jednoduše za společenskou skutečnost, které přiznávali právní účinky. "V římském právu mělo manželství plnit zejména majetkoprávní a reprodukční funkci, osobní vztahy nebyly až tak podstatné."⁶⁶ Pohled na manželství se změnil až v justiniánském právu, kdy začalo být vnímáno jako svazek posvátný. Pro římskou rodinu je charakteristická moc otce nad všemi jejími členy (*patria manus*).

Z hlediska druhů manželství bylo rozhodující, zda osoba disponovala právem vstupovat do manželství s římskými občany (*ius conubii*). Římské právo rozlišovalo mezi *matrimonium legitimum* a *matrimonium iure gentium*. *Matrimonium legitimum* bylo „manželství podle římského práva mezi římskými

⁶⁴ NOVOTNÁ, M., NOVOTNÝ, P.: *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. Praha: Grada. 2014. str. 11-12.

⁶⁵ FRÝDEK, M., HORÁKOVÁ, M., OBROVSKÁ, L., SALÁK, P., VESELÁ, R.: *Římské právo pro bakaláře*, Brno: Masarykova univerzita. 2014. ISBN 978-80-210-5002-0, str. 67

⁶⁶ FRÝDEK, M., HORÁKOVÁ, M., OBROVSKÁ, L., SALÁK, P., VESELÁ, R.: *Římské právo pro bakaláře*, Brno: Masarykova univerzita. 2014. ISBN 978-80-210-5002-0, str. 56

občany, případně s osobou, která má *ius conubii*.⁶⁷ O *matrimonium iure gentium* hovoříme tehdy, byl-li sňatek uzavřen s osobou, které nebylo přiznáno *ius conubii*, případně šlo-li o cizince.

Podle toho, zda manželka ztrácí pouto se svou původní rodinou (s výjimkou pokrevního příbuzenství) a přechází tak pod manželovu moc, či nikoliv, rozlišovalo římské právo *matrimonium cum in manu conventione* (přísné manželství) a *matrimonium sine in conventione* (volné manželství).

Do manželství, nehledě na to, zda se jedná o přísné nebo volné, mohli vstupovat pouze lidé způsobilí k takovému právnímu jednání. Překážky ve způsobilosti se dají dělit na relativní a absolutní. Absolutní překážky vylučují uzavřít manželství s jakoukoliv osobou. Absolutní překážky byly následující:

1. přirozená nezpůsobilost,
2. občanská nezpůsobilost,
3. existující manželství (zákaz bigamie),
4. období smutku,
5. v neposlední řadě i souhlas manželů popřípadě též souhlas předků nebo poručníka,
6. překážka manželství byla rovněž v případě příbuzenství.

Zde je patrná inspirace římským právem v současném občanském zákoníku.

Jednoznačně můžeme říci, že velkým počinem rekodifikace se stalo zařazení rodinného práva do občanského zákoníku. Rodinu v současném pojetí spojujeme s manželstvím. Rodinu tvoří rodiče, dítě nebo děti. Rodina se chápe jako dvougenerační společenství. Jedná se tedy o tradiční rodinu, kterou tvoří manželé a jejich děti.

⁶⁷ SKŘEJPEK, Michal. Římské soukromé právo. Systém a instituce. 2. vydání Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2016, str. 88

Manželství je tradiční instituce spojující právním poutem muže a ženu vedoucí pravidelně k založení rodiny. V současné době je mimo občanské právo postaveno registrované partnerství stejnopohlavních párů. Co se týká manželství, lze v České republice uzavřít sňatek církevní a sňatek občanský. Instituce manželství je upravena v části druhé, §655 a násl. OZ.

Stejně jako v římském právu jsou nastaveny skutečnosti, kdy je uzavření manželství zákonem zakázáno. Okolnosti, které vylučují uzavření manželství jsou konkrétně upraveny v ustanoveních §672-§676 OZ. Podle zmíněných ustanovení manželství nemohou uzavřít osoby, které nejsou plně svéprávné, dále osoby, které již jedno manželství či registrované partnerství uzavřely, přičemž tento svazek stále trvá, dále osoby v příbuzenském poměru vč. osvojení, nebo vztahů založených poručenstvím či pěstounstvím.

Občanský zákoník zakotvuje řadu manželských práv a povinností. *“Manželé si jsou navzájem povinni úctou, jsou povinni žít spolu, být si věrni, vzájemně respektovat svou důstojnost, podporovat se, udržovat rodinné společenství, vytvářet zdravé rodinné prostředí a společně pečovat o děti.”*⁶⁸

Občanský zákoník pamatuje i na situace, kdy manželé již nadále nechtějí setrvávat ve svazku manželském a umožňuje manželství skončit rozvodem. Hlavní podmínkou, aby soud návrhu na rozvod manželství vyhověl, je, že soužití manželů musí být hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení. V takovém případě soud manželství rozvede. Avšak nejprve je nutné upravit péči o nezletilé děti, jakož i majetkové poměry. Institut zániku manželství znali i Římané a rozlišovali mezi rozvodem (*divortium*), a zapuzením (*repudium*). Rozdíl spočíval v tom, zda manželství skončilo z vůle pouze jednoho (zapuzení.), nebo obou manželů (rozvod).

⁶⁸ §687 odst. 2 OZ

5.4 Vztahy mezi rodiči a dětmi

“*Mater semper certa est, pater incertus*”, neboli matka je vždy jistá, otec nejistý je zásada přetrvávající ve společnosti tisíce let. V ustanovení §775 nalezneme zakotvení této zásady, a sice “*Matkou dítěte je žena, která dítě porodila.*” Zatímco tato domněnka je nevyvratitelná, v případě otcovství platí tři, resp. tři a půl, vyvratitelné domněnky. V případě otcovství platí zásada “*pater vero ist es, quem nuptiae demonstrant*”, neboli otcem je ten, na koho ukazují domněnky. Vyvratitelné domněnky platí až do chvíle, než bude prokázán opak. Tyto domněnky mají kořeny rovněž v římském právu a jsou upraveny §776 - §784 OZ.

Podle první domněnky je otcem narozeného dítěte manžel matky. Stejně tak pokud by se dítě narodilo do uplynutí 300. dne po zániku manželství – za otce bude považován bývalý manžel.

Dle druhé domněnky se má za to, že otcem dítěte je muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením matky dítěte a tohoto muže.

Podle třetí vyvratitelné domněnky otcovství je otcem dítěte muž, který měl s matkou dítěte pohlavní styk v době, od které neuběhlo do narození dítěte méně než 160 dní a více než 300 dní.

Dle §778 OZ “*narodí-li se dítě, které je počato umělým oplodněním, ženě neprovdané, má se za to, že otcem dítěte je muž, který dal k umělému oplodnění souhlas*”.

Otec dítěte má právo své otcovství popřít. Činí tak jak vůči dítěti, tak vůči matce a to do 6 měsíců od chvíle, kdy se dozvěděl o skutečnosti, která jeho otcovství zpochybňuje, nejdéle však do 6 let věku dítěte. Zákon stanovuje výjimky v případě umělého oplodnění.

„Poručenství a opatrovnictví jsou staré instituce, které vyrůstají ze zkušenosti, že leckdy lidé svéprávní (*sui iuris*), nikomu nepodřízení, nejsou s to řádně spravovat své záležitosti a potřebují proto pomoci: buď pro svůj věk, nebo pro nějakou nemoc či tělesnou vadu, také „pro slabost pohlaví“, lehkomyšlnost

apod.⁶⁹ Pro tyto případy vytvořilo římské právo 2 instituty, a sice poručenství (*tutela*) a opatrovnictví (*cura*).

Zatímco poručenství se dělilo na dva druhy, sice poručenství nad nedospělci (*tutela impuberum*) a poručenství nad ženami (*tutela mulierum*), opatrovnictví mohlo mít mnoho podob, např. opatrovnictví nad marnotratníkem (*cura prodigi*), nad šilencem (*cura furiosi*), příp. opatrovnictví k určitému jednání (*cura ad actum*). Poručník byl do funkce povolán buď přímo ze zákona (*tutor legitimus*), příp. „byl povolán testamentem majitele moci otcovské ...“⁷⁰ (*tutor testamentarius*). Hlavním úkolem poručníka byla správa poručenčova majetku. Oproti tomu Opatrovník byl povolán do funkce úřadem a kromě správy majetku i péči o danou osobu.

Úprava poručenství je v občanském zákoníku zakovena v §928 a násl., úpravu opatrovnictví nalezneme v §943 a násl. téhož zákona. Poručník je povolán výhradně dítěti, pakliže není rodič, který by vůči tomuto dítěti vykonával rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu. Zákon tak přiznává poručníkům stejná práva a povinnosti jako mají rodiče dítěte, s výjimkou vyživovací povinnosti. Poručníka do funkce jmenuje soud, který následně vykonává dohled nad řádným plněním povinností poručníka. Poručník jednak spravuje majetek dítě, i jakož dohlíží na vývoj a výchovu dítěte.

Dle §943 „Soud jmenuje dítěti opatrovníka, hrozí-li střet zájmů dítěte na straně jedné a jiné osoby na straně druhé, nehájí-li zákonný zástupce dostatečně zájmy dítěte, nebo je-li toho v zájmu dítěte zapotřebí z jiného důvodu, anebo stanoví-i tak zákon.“

⁶⁹ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M., Římské právo 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1, str. 149

⁷⁰ KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M., Římské právo 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1, str. 150

6 Závěr

Soukromé právo upravuje styky mezi jednotlivci. Soukromé právo je pak založeno na argumentu, že jsou chráněna práva jednotlivce. Týká se hlavně poměrů majetkových, ale také poměrů osobních, totiž manželských, rodinných a poručenských. Je tedy zřejmé, že tyto oblasti upravuje občanský zákoník.

Náš právní systém navazuje historicky na právo starého Říma, během svého více než tisíciletého vývoje se však transformoval natolik, že o kopii římského práva nemůže být řeč. Kodifikace práva s přímým posláním působit jako pozitivní právo znamenala vstup obecných koncepcí a pojmů přímo do právní praxe. Poznání římského práva a jeho tradic se stalo modelem pro formování tradiční společnosti moderního soukromého kontinentálního práva. Moderní právní řády kontinentální Evropy jsou postaveny na právních normách s danou strukturou, která je vyjádřena v právních předpisech.

V roce 2012 došlo v naší zemi k výrazné rekodifikaci práva soukromého, přijetím zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, který vychází právě z tradic římského práva. Je patrné, že občanský zákoník znamenal revoluci civilního práva v České republice.

Předložená bakalářská práce nastínila problematiku významných institutů občanského práva s ohledem na vliv římského práva v jednotlivých zákonných ustanoveních. Inspirace římským právem je zde všudypřítomná, avšak podněty hledali naši zákonodárci i jinde. Můžeme konstatovat, že rekodifikace soukromého práva byla v našich podmínkách nutná. Soukromé právo se vrátilo k tradicím, odkud naše právní kořeny sahají.

Římské právo není pouze objekt historického zkoumání, nýbrž velmi významný zdroj inspirace, a to nejen při tvorbě práva, ale rovněž i při jeho interpretaci.

7 Seznam použitých zkratk

ABGB = Allgemeines Burgeliches Gesetzbuch – Všeobecný zákoník občanský z roku 1811

BGB = Burgeliches Gesetzbuch, německý občanský zákoník, účinný od roku 1900

LZPS = ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

OZ = zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

OZ1964 = zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

TZ = zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

8 Seznam pramenů a odborné literatury

8.1 Monografie

BEZOUŠKA, P., PIECHOWICZOVÁ, L.: Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny. Praha: Anag. 2013. ISBN 978-80-7478-013-4

BALÍK, S., BALÍK ml., S.: Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí 3. rozšířené vydání, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2010. ISBN 978-80-7380-256-1

BRADÁČ, Albert et al. Věcná břemena od A do Z, 4.akt. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2009. ISBN 978-80-7201-761-4

DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J. ZUKLÍNOVÁ, M.: Občanské právo hmotné. Praha: Wolters Kluwer. 2013. ISBN 978-80-7478-326-5.

ELIÁŠ, K. a kol. Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. Praha. Wolters Kluwer, 2013. ISBN 978-80-7478-013-4

ELIÁŠ, K. a kol., Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem. Ostrava: Sagit, 2012 zpráva. ISBN 978-80-7208-922-2

ELIÁŠ, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. Svazek I. Praha: Linde Praha. 2008. ISBN 9788072016877

FIALA, J., KINDL, M. KOL.: Občanské právo hmotné. Plzeň: Aleš Čeněk. 2007. ISBN 978-80-7380-228- ...

Fustel de Coulanges, Antická obec: Studie o kultu, právu a institucích starého Řecka a Říma, 1. vyd. Praha: SOFIS, 1998. ISBN 80-902439-7-5

FRÝDEK, M., HORÁKOVÁ, M., OBROVSKÁ, L., SALÁK, P., VESELÁ, R.:
Římské právo pro bakaláře, Brno: Masarykova univerzita. 2014. ISBN 978-80-
210-5002-0

GAIUS. Institutionum commentarii quattuor, 4.3, překlad viz KINCL, J. Gaius:
Učebnice práva ve čtyřech knihách. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-
7380-054-3

HEYROVSKÝ, L., Dějiny a systém soukromého práva římského, 4. opravené
vydání,
Praha: J. Otto, 1910.

HORÁLEK, V., SCHELLE, K., TAUCHEN, J. Encyklopedie pojmů nového
soukromého práva. 2. vydání. Praha: Linde. 2014. ISBN 9788072019489

KABELKOVÁ, E. Věcná břemena v novém občanském zákoníku. Komentář. 1.
vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-461-2.

KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. Římské právo. 1. vydání. Praha: C.H.
Beck, 1995. ISBN 80-7179-031-1

KINDL, M., ROZEHNAL, A.: Občanský zákoník. Úskalí věcných práv. Plzeň:
Aleš Čeněk. 2015. ISBN 8073805170

KINDL, M., ROZEHNAL, A.: Občanský zákoník s komentářem. Plzeň. Aleš
Čeněk. 2019. ISBN 978-80-7380-742-9

KNAPPOVÁ, M. Držba. Právo a zákonnost. Č. 10/1992. ISSN 1210-0900

NOVOTNÁ, M., NOVOTNÝ, P.: Nový občanský zákoník. Dědické právo.
Praha: Grada. 2014. ISBN 978-80-271-0432-1

RANDA, A., SPÁČIL, J. (ed.) I. Držba dle rakouského práva v pořádku systematickém. II. Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém. Praha: ASPI, a.s., 2008. ISBN 9788073573898

SALÁK, Pavel. Zásady římského práva dědického a jejich odraz v novodobých kodifikacích. Časopis pro právní vědu a praxi. 2012, č. 3. ISSN 1805-2789

SKŘEJPEK, M., BĚLOVSKÝ, P. ŠEJDL. J., FALADA, D: Římské právo v občanském zákoníku. Komentář a prameny. Věcná práva. Praha: Auditorium. 2017. ISBN 978-80-87284-65-0

SKŘEJPEK, M. Římské soukromé právo. Systém a instituce. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-334-6

SPÁČIL, J. a kol.: Věcná práva, katastr nemovitostí a správa cizího majetku. Praha: C.H.Beck. 2018. ISBN 978-80-7400-711-8.

SOMMER, O. Učebnice soukromého práva římského. 2. vydání. Praha : Všeherd, 1946, s. 230 (reprint Wolters Kluwer, 2011. ISBN 978-80-7357-616-5

SOMMER, O., Prameny soukromého práva římského, Praha, Melantrich 1932.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J.: Občanský zákoník. Komentář. SV. III. Praha: Wolters Kluwer. 2014. ISBN 978-80-7478-457-6

Švestka, J, Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník I. Komentář, 1. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN

VANČURA, J.: Úvod do soukromého práva římského, 1. vydání, Praha: Nákladem vlastním vytiskl Typus, 1923.

VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., TAUCHEN, J. A KOLEKTIV. Vývoj soukromého práva na území českých zemí. I. díl. Brno: Masarykova univerzita. 2012. ISBN 978-80-210-6006-7

VYMAZAL, L. Zástavní právo v novém občanském zákoníku. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015. ISBN 978-80-7478-996-0

ŽIDLICKÁ, Michaela. Římské právo a jeho vliv na formování kontinentálního právního systému. Brno: Masarykova univerzita, 1993, ISBN 8021008113

8.2 Internetové zdroje

Důvodová zpráva k OZ, <https://www.vlada.cz/assets/ppov/lrv/ria/database/Zaverecna-zprava-RIA-k-navrhu-zakona-o-rejstricich.pdf> /online 18. 7. 2023/

Důvodová zpráva k OZ, <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> /online 25. 7. 2023/

<https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjygeyv6ojugywtcna>

<https://www.antickysvet.cz/25772n-legendarni-pocatky-rima>

8.3 Použité právní předpisy

Digesta neboli, Pandekty: svazek I, kniha I-XV, vybrané části = Digesta, seu, Pandectae: fragmenta selecta. Přeložil Peter BLAHO, přeložila Jarmila BARTOŠÍKOVÁ, přeložil Michal SKŘEJPEK, přeložil Jakub ŽYTEK, přeložil Radek ČERNOCH. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2019. Fontes iuris romani. ISBN 978-80-246-3078-2

Digesta neboli, Pandekty: svazek II, kniha XVI-XXXV, vybrané části = Digesta seu, Pandectae: fragmenta selecta. Přeložil Peter BLAHO, přeložil Jarmila BARTOŠÍKOVÁ, přeložil Michal SKŘEJPEK, přeložil Jakub ŽYTEK, přeložil Radek ČERNOCH. PRAHA: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2019. Fontes iuris romani. ISBN 978-80-246-4332-8

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 90/2012 sb., o obchodních korporacích

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 541/2020 Sb., o odpadech

Novela zákona č. 131/1982 Sb., kterým se doplňuje občanský zákoník

Všeobecný občanský zákoník (ABGB)

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 10. 1998, sp. zn. 3 Cdon 51/96, pořadové číslo 5

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26. 2. 1998, sp. zn. II. ÚS 249/97, pořadové číslo 18

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 11. 2003, sp. zn. 30 Cdi 664/2002, pořadové číslo C2112

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2005, sp. zn. 22 Cdo 2773/2004.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 9. 2015, sp. zn. 6 Tdo 1014/2015.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 12. 2009, sp. Zn. 22 Cdo 944/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2017, sp. Zn. 32 Cdo 669/2015